

**O'SMIRLARDAGI XULQ OG'ISHI VA TARBIYA BUZILISHINING
IJTIMOIY PSIXIK TALQIN ETILISHI.**

Namangan Davlat Universiteti pedagogika fakulteti psixologiya kafedrası

Psixologiya (faoliyat turlari bo'yicha) yo'nalish magistranti

II kurs talabasi

Otabaeva Muazzam Abdumajidovna

Anotatsiya: Mazkur tezisda o'smirlardagi xulq-atvor buzilishi va tarbiya jarayonidagi muammolar ijtimoiy va psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Xulq og'ishining asosiy sabablari sifatida oilaviy muhit, ta'lim tizimi va jamiyatdagi omillarning ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, tarbiya jarayonida yuzaga keluvchi buzilishlarni aniqlash va bartaraf etish uchun samarali psixoprofilaktika usullariga alohida e'tibor qaratiladi. Tezisda o'smirlar bilan ishlashda psixologik yondashuvlar va ijtimoiy yordam dasturlarining ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: O'smirlar, xulq-atvor buzilishi, tarbiya muammolari, ijtimoiy ta'sir, psixologik talqin, oilaviy muhit, psixoprofilaktika.

O'smirlik davri inson hayotidagi eng muhim va nozik bosqichlardan biridir. Ushbu davrda shaxsning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishi davom etadi. Biroq, bu jarayon ko'pincha turli qiyinchiliklar va muammolar bilan kechadi. Ayniqsa, xulq-atvor buzilishi va tarbiya jarayonidagi muammolar o'smirlarning rivojlanishida salbiy ta'sir ko'rsatadigan asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu muammolarni ijtimoiy va psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilish va bartaraf etish bugungi kundagi dolzarb vazifalardan biridir.

Xulq og'ishining sabablari ko'p jihatdan oila muhitiga, ta'lim tizimiga va jamiyatdagi ijtimoiy vaziyatlarga bog'liq. Oilaviy muhitda beqarorlik, ota-onalar o'rtasidagi nizolar yoki e'tiborsizlik o'smirda psixologik muvozanatsizlikka olib kelishi mumkin. Shuningdek, ta'lim tizimida o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini e'tiborga olmaslik, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarasiz muloqot ham

xulq buzilishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Jamiyatning o'smirlarga bo'lgan munosabati ham ularga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy muhitdagi bosim, tengdoshlari tomonidan rad etilish yoki noto'g'ri rol modellari o'smirlarni deviant xulq-atvor tomon yo'naltirishi mumkin. Bu holatda, ularning o'ziga bo'lgan ishonchi kamayib, agressiya, manipulyatsiya yoki qochish xatti-harakatlari paydo bo'lishi ehtimoli ortadi. Psixologik talqin nuqtayi nazaridan, o'smirlar o'zini anglash va jamiyatdagi rolini aniqlash jarayonida turli ziddiyatlarni boshdan kechiradilar. Ushbu ziddiyatlar ko'pincha noto'g'ri xatti-harakatlarda namoyon bo'ladi. Shuningdek, o'smirlarning hissiy ehtiyojlari qondirilmaganda, ular turli shakldagi xulq buzilishlariga moyil bo'lishlari mumkin. Bu jarayonda hissiy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi, travmatik tajribalar va ijtimoiy yordam tizimining samarasizligi muammolarni yanada chuqurlashtiradi. Mazkur muammolarni hal etish uchun ijtimoiy va psixologik yordam dasturlari muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda o'smirlar tarbiyasi va ularning sog'lom rivojlanishi masalasi davlat va jamiyat e'tiborida turadigan muhim yo'nalishlardan biridir. Ushbu masalaga yechim topish uchun davlat tomonidan bir qator huquqiy va ijtimoiy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Birinchi navbatda, o'smirlarning xulq-atvori va tarbiyasi bilan bog'liq muammolarni hal qilishda **ta'lim tizimi islohoti** muhim ahamiyatga ega. So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga e'tiborni kuchaytirishga qaratilgan davlat dasturlari qabul qilindi. Ta'lim muassasalarida ijtimoiy-pedagogik xizmatlar faoliyatini rivojlantirish va psixologik yordam ko'rsatish markazlarini tashkil etish bo'yicha ishlar olib borilmoqda. Jumladan, umumta'lim maktablarida psixologik xizmatni rivojlantirish va psixologlar faoliyatini takomillashtirish davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda.

Ikkinchidan, **oilaviy muhitni yaxshilash** va ota-onalar mas'uliyatini oshirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Mahalla" instituti va boshqa jamoat tashkilotlari oila va yoshlar tarbiyasi masalalariga yaqindan yordam

ko'rsatmoqda. Oilaviy munosabatlarni mustahkamlash va ota-onalarga tarbiyaviy mas'uliyatni oshirish bo'yicha maxsus treninglar va seminarlar o'tkazilmoqda. Bu chora-tadbirlar o'smirlarning tarbiyasi va xulq-atvori bilan bog'liq muammolarni oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Uchinchidan, davlat tomonidan **deviant xulq-atvorli o'smirlarga yordam ko'rsatish** uchun maxsus markazlar tashkil etilmoqda. Ushbu markazlar o'smirlarga psixologik, ijtimoiy va huquqiy yordam ko'rsatish bilan shug'ullanadi. "Mehribonlik uylari" va "Bolalar shaharchalari" kabi ijtimoiy himoya muassasalari orqali murakkab sharoitlarda yashayotgan bolalarga tarbiyaviy ko'mak berilmoqda. Bundan tashqari, maxsus korreksion dasturlar asosida o'smirlarning noto'g'ri xatti-harakatlarini tuzatishga yo'naltirilgan xizmatlar ham joriy etilmoqda.

To'rtinchidan, yoshlarning ma'naviy tarbiyasini kuchaytirish va sog'lom hayot tarzini targ'ib qilish maqsadida **sport va madaniyat tadbirlarini rivojlantirish**ga katta e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Yoshlar ittifoqi tomonidan o'smirlarni foydali mashg'ulotlarga jalb qilish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli tadbirlar o'tkazilmoqda. Shuningdek, turli sport seksiyalari, ijodiy to'garaklar va o'quv dasturlari orqali o'smirlarning ijobiy qiziqishlari va qobiliyatlari rivojlantirilmoqda. Bundan tashqari, O'zbekiston hukumati xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda **psixologik xizmatlar sifati va samarasini oshirish**ga qaratilgan loyihalarni amalga oshirmoqda. UNICEF, UNDP va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda bolalar va o'smirlarning huquqlarini himoya qilish, ularning psixologik va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqilgan.

Ushbu sa'y-harakatlar o'smirlar tarbiyasidagi muammolarni samarali hal qilishda muhim rol o'ynamoqda. Biroq, bu yo'nalishda doimiy izlanishlar va amaliy tadbirlarni davom ettirish, jamiyatning barcha qatlamlarini o'smirlarning tarbiyasi va rivojlanishiga mas'uliyat bilan yondashishga jalb etish zarur. Bu nafaqat o'smirlarning xulq-atvor buzilishlarini oldini olishga, balki ularning barkamol shaxs

sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, psixoprofilaktika choralari, jumladan, o'smirlarning hissiy va ijtimoiy ehtiyojlarini aniqlash, oilalar bilan ishlash va ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik xizmatni takomillashtirish zarur. Shuningdek, o'smirlar bilan ishlashda individual yondashuvni qo'llash, ular bilan ochiq va samimiy muloqot qilish tarbiyadagi muvaffaqiyatning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlardagi xulq og'ishi va tarbiya buzilishining ijtimoiy-psixik talqini nafaqat muammo sabablarini aniqlash, balki uni bartaraf etish bo'yicha samarali usullarni ishlab chiqishda ham muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon oila, ta'lim tizimi va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali amalga oshirilishi lozim. Bu nafaqat o'smirlarning sog'lom rivojlanishini ta'minlaydi, balki kelajakda barkamol avlodni shakllantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Davletshin M. G. «Umumiy psixologiya» T-2000y.
2. Karimova V. M. «Psixologiya» T.Sharq 2002y.
3. G'oziev E.G. Mamatov M.M. va boshqalar "O'spirin psixologiyasi" Tosh D.U 1992
4. I.Xudoyberdiev. Islom, shaxs va milliy psixologiya.-T.:1994
5. Galperin P.Ya., Zaporozets A.V., Karpova S.N. Rivojlanish psixologiyasining dolzarb muammolari. -M., 1978 yil
6. Kudryavtsev V.T. Inson bolaligining ma'nosi va bolaning aqliy rivojlanishi. -M., 1997 yil
7. "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida" gi Qonun
8. Shohbozbek, E. (2024). RENEWAL OF THE SOCIAL SPHERE AND STABLE
<https://journal-web.uz/>

SOCIETY SYSTEM IN THE PROCESS OF REFORMS. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(09), 16-20.

9. Oybek ugli, E. S. (2023). The Influence of the Idea “From the Strategy of Actions to the Strategy of Development” on the Process of Reforms in the Spiritual, Educational and Cultural Sphere. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(9), 316–322.

10. Ergashbaev Shokhbozbek Oybek ugli. (2023). POSITIVE EFFECTS OF THE REFORMS IMPLEMENTED IN UZBEKISTAN ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Scientific and Current Research Conferences*, 1(01), 108–111.

11. Ergashbaev Shokhbozbek Oybek ugli. (2023). THE IMPACT OF THE NEW DEVELOPMENT STRATEGY IN UZBEKISTAN ON THE PROCESS OF REFORMS IN THE SPIRITUAL, EDUCATIONAL AND CULTURAL SPHERE. *International Scientific and Current Research Conferences*, 1(01), 56–59.

12. Inqiroziy vaziyatlarga duch kelgan kishilarga psixologik yordam ko'rsatish T-2006. Avanesova O.

13. Oila psixologiyasi. SHoymarov F.B., Turғунбоева A.F.. –T.: “Наманган ”. 2022 yil.

3. Karimova V. M. Mehr va muruvvat oiladan boshlanadi. –T.: Yangi asr avlodi, 2004 .-9

14. <https://lex.uz/docs/4371479>